

ساختارهای زیبایی شناختی مؤثر سازنده محیطی در ایجاد حس امنیت در مجتمع های مسکونی

چکیده

مطالعات روانشناسی بر ارتباط عمیق میان زیبایی و احساس آرامش و امنیت تأکید دارد. انسان در جامعه امروزی با تحولات محیطی متفاوتی مواجه است. ایجاد مجتمع های مسکونی یکی از این تحولات در ساختار محیطی افراد جامعه است. مسئله ای که می توان مطرح کرد، تأثیر مجتمع های مسکونی به عنوان تغییرات ساختاری جدید بر حس امنیت افراد جامعه است. زیبایی شناسی علمی است که می توان از آن برای ایجاد حس امنیت کمک گرفت. امروزه وجود امنیت به عنوان یکی از نیازهای اصلی انسان ها از مهمترین عوامل ساختاری کیفیت زندگی است. این پژوهش با روش توصیفی و تحلیلی و با رویکرد کمی و کیفی انجام شده است. جامعه پژوهش حاضر شامل بیش از ۲۰۰۰ نفر است که نمونه در دسترس آن ها به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. بعد از توزیع کردن پرسشنامه، داده ها با استفاده از نرم افزار Spss در دو سطح توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. یافته های پژوهش نشان می دهد که ۵ عامل اصلی بر امنیت محیطی و کاهش جرم در بافت مجتمع های مسکونی تأثیر به سزایی دارند. این ۵ عامل عبارتند از امنیت فیزیکی، نظارت، ترس از جرم، قلمروپایی، مدیریت و نگهداری که بعد از مقایسه میانگین آن ها در گروه نمونه نتایج نشان داد که مؤلفه نظارت دارای میانگین زیاد و مؤلفه ترس از جرم دارای میانگین کمتری است، میانگین سایر متغیرها (امنیت فیزیکی، قلمروپایی و مدیریت و نگهداری) نیز در حد متوسط بودند. بنابراین در امنیت محیطی در بافت مجتمع های مسکونی امنیت فیزیکی، نظارت، ترس از جرم، قلمروپایی، مدیریت و نگهداری سهم به سزایی دارند. توجه به این مؤلفه ها در کنار ایجاد محیط های طبیعی نقش مهمی در تثبیت فضایی با تسلط ساخته ای زیبا و آرامش بخش در مجتمع های مسکونی دارد.

اهداف پژوهش:

۱. بررسی نقش ساختارهای زیبا شناختی در ایجاد حس امنیت در مجتمع های مسکونی.
۲. شناسایی مؤثرترین عوامل بر امنیت در بافت مسکونی.

سؤالات پژوهش:

۱. چه عواملی در ایجاد ساختارهای زیبایی شناختی محیطی در مجتمع های مسکونی نقش دارند؟
۲. کدام عوامل بیشترین تأثیر را بر ایجاد حس امنیت در بافت مسکونی دارد؟

کلیدواژه ها:

امنیت محیطی، زیبایی شناسی، کاهش جرم، عوامل محیطی، مجتمع های مسکونی

مقدمه

نیاز به مسکن یکی از ابتدایی ترین نیازهای بشر است و انسان ها از بد و پیدایش در جستجوی یافتن محلی برای سکونت و استراحت در آن بودند. امروزه مسکن مفهوم خاصی از مکان برای سکونت و امنیت است و وجود امنیت یکی از مهم ترین عوامل ساختاری کیفیت زندگی به شمار می آید. به طوری که در طبقه بندی نیازها مازلو بعد از نیازهای فیزیولوژیکی در سطح دوم هر میزانها قرار دارد. مجتمع های مسکونی امروزه تبدیل به یکی از پر کاربرد ترین سکونت

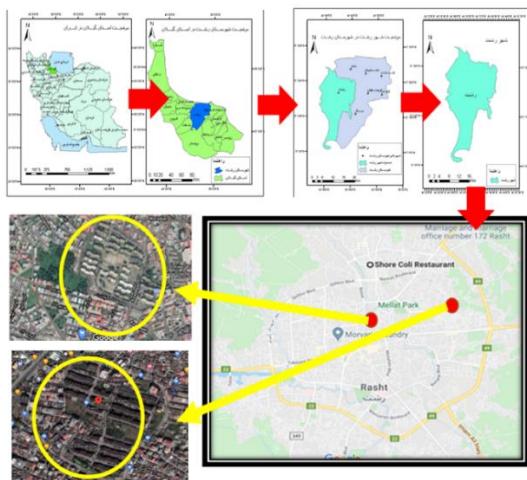
افراد در شهرها شده‌اند. ویژگی زندگی جمعی در این مکان‌ها زمینه‌ساز وجود پتانسیل بیشتری برای بروز جرم است. موقعه جرم توسط گروه ساکن در مجموعه مسکونی باعث زشت شدن محیط و از میان رفتن زیبایی محیط و منظر در مجموعه مسکونی می‌شود. منظر با کیفیت بالا احساساتی مثبت از قبیل امنیت، آرامش، گرما، شادی یا مسرت را تداعی می‌کند و بالعکس، منظر با کیفیت پایین با استرس، ترس، نامنی، محدودیت، اندوه یا دیگر احساسات منفی را همراه دارد. ویژگی‌های زیباشناختی تأثیر خود را بر خلق ادراک ذهنی مشاهده‌گر خواهد گذاشت که می‌تواند با حس ادراک مثبت از محیط در ارتباط با شکل‌گیری محیطی امن و یا نامن شود. نقش امنیت در مناطق مسکونی در جهان غیرقابل انکار است. طی نیم قرن گذشته، نظریه پیشگیری از جرم از روش‌های علمی و پیچیده‌ای برای درک و حل مشکلات جرم استفاده کرده است. به طور هم زمان، تغییر و تحولات چشمگیری در نحوه طراحی و امنیت در مورد شهرها به وجود آمده است. در بسیاری از موارد، این توسعه‌ها به تفکر کامل‌تر در مورد شهرنشینی و ایمنی در شهرهای رو به گسترش قرن ۲۱ به اوج خود رسیدند. با توجه به این موارد و اهمیت مطالعه در زمینه امنیت مناطق مسکونی این پژوهش در صدد بررسی عوامل ساختاری زیبایی شناختی مؤثر بر امنیت محیطی در بافت مجتمع‌های مسکونی است. پیرامون این موضوع تاکنون اثر مستقلی به رشتہ تحریر در نیامده است با این حال آثاری در زمینه زیبایی شناختی مسکن به رشتہ تحریر در آمده است. مقاله‌ای با عنوان «سنجدش عوامل مؤثر بر کیفیت زیبایی شناختی در مسکن شهری (مطالعه مورد: مجله جمال آباد)»، توسط افسانه معصومی و مریم قلمبر ذرفولی (۱۳۹۸) به رشتہ تحریر در آمده است. نویسنده‌گان این مقاله از پژوهش خود نتیجه گرفته‌اند که ابعاد سازنده فضا (کالبدی، عملکردی، اجتماعی، ادراکی و زیست محیطی) در محیط مسکونی در دو قلمرو ساختمان و محله دارای ویژگی‌هایی است که در دو زمینه عینی و ذهنی کیفیت زیبایی شناختی محیط را فراهم می‌آورد. این مقاله به بررسی مقوله زیبایی شناختی در مسکن شهری پرداخته است در حالی که پژوهش حاضر در صدد بررسی این مسئله در مجتمع‌های مسکونی است با محوریت ایجاد احساس امنیت است.

پژوهش کاربردی حاضر به روش توصیفی- تحلیلی صورت گرفت. در گردآوری داده‌ها از دو روش اسنادی و میدانی بهره گرفته شد. نمونه این پژوهش شامل بیش از ۱۰۰ نفر ساکن در دسترس از بافت محیط‌های مجتمع مسکونی آزادگان و پردیسان در رشت است. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۳۲ سوال است که بعد از تحلیل عامل تاییدی به ۵ مؤلفه اصلی (امنیت فیزیکی، نظارت، قلمروپایی، مدیریت و نگهداری) تقسیم شد. روایی صوری و محتوایی این پرسشنامه توسط پنج تن از اساتید رشته معماری تایید شد. برای به دست آورده پایابی پرسشنامه از آلفای کرونباخ استفاده شد. نتایج آزمون آلفای کرونباخ برای هر کدام از مؤلفه‌های پژوهش مقدار بین ۰/۷ تا ۰/۸۲ را نشان داد که نشان می‌دهد پرسشنامه از پایابی قابل قبولی برخوردار است. مقدار دقیق آلفای کرونباخ و روش نمره‌گذاری هر پرسشنامه در جدول (۱) آورده شده است.

جدول ۱- پایابی پرسشنامه پژوهش (منبع: نگارنده)

متغیر	تعداد سوال	شماره سوال	آلفای کرونباخ
امنیت فیزیکی	۵	۱-۵	۰/۸۰
نظارت	۷	۱۲-۶	۰/۷۵
ترس از جرم	۶	۱۸-۱۳	۰/۷۰
قلمروپایی	۶	۲۴-۱۹	۰/۸۲

وسيع بودن شهر رشت همچنین فشردگی و تراکم بالاي آن باعث حساس بودن اين شهر از نظر امنيت و وسعت جرم شده است و لزوم کاهش جرم و افزایش امنيت در آن اهمیت ویژه‌ای دارد. بافت های مسکونی مورد مطالعه در اين پژوهش عبارت است از محیط محله دو مجتمع مسکونی (پرديسان و آزادگان). آزادگان در مرکز شهر رشت در خیابان سعدی واقع شده که يكسو به چهار راه گلساي و از سوي ديگر به سه راه معلم و شهرداري رشت محدود شده است. اين بافت اطراف مجموعه مسکونی واقع در پیچ سعدی، يكى از قدیمی‌ترین مجتمع‌های مسکونی در سطح شهر رشت است. اين مجتمع مسکونی بهدلیل قرار گیری در بافتی با قدمت نسبت به ديگر مجتمع‌های مسکونی موجود در کلانشهر رشت، با توجه به اين که سال‌ها از آغاز به فعالیت اين مجموعه مسکونی می‌گذرد، بهترین گزینه جهت بررسی شرایط امنیت محیطی را دارد. مجتمع مسکونی پرديسان واقع در خیابان انصاری در ورودی شهر رشت از سمت شهر انزلی واقع شده است و از نظر قرار گیری موقعیت ویژه‌ای را برخوردار است. همچنین از نظر زمان ساخت در بافت جدیدتری قرار دارد و خود مجموعه نيز پروژه جدیدتری محسوب می‌شود.

شكل ۲- تصاویر مجتمع مسکونی مورد مطالعه بالا آزادگان و پایین پرديسان

نتیجه‌گیری

مناطق مسکونی با تمام ویژگی‌های خود می‌توانند شکل دهنده به فضایی با نوع امنیت مثبت یا منفی باشد. به عبارتی می‌توان گفت فضاهای دارند، می‌توانند ظرفیت تولید جرائم بالای را داشته باشند. به وجود آمدن جرم و انواع مشکلات در برخی از مناطق شهری حاکی از این است که کنترل و نظارت در زمینه‌های مختلف (مثل نورپردازی) در حداقل سطح قابل قبول قرار دارد و مشخص است که امنیت در آن‌ها کاهش می‌یابد. کوچه و خیابانی‌هایی که حداقل میزان عبور و مرور و روشنایی را دارند، به دلیل وجود حداقل نظارت، شاهد افزایش انواع جرائم می‌باشد. طراحی روشنایی شهری روشی هم سنتی و هم مدرن در جهت تأمین امنیت و آسودگی بهتر و محیط است. بزهکاران از نبود روشنایی کافی برای پنهان شدن استفاده می‌نموده و با تخریب روشنایی‌های موجود باعث ایجاد تاریکی برای فراهم نمودن محیط مناسب خود را می‌نمایند. يكى از آیتم‌های اصلی در مؤلفه نظارت نور پردازی و روشنایی بود.

امروزه نورپردازی به عنوان یک عامل مهم در ایجاد حس امنیت است و نبود نور و وجود تاریکی شب عوارضی همچون افزایش حوادث، تصادفات، جرایم و بزه کاری و کاهش امنیت اجتماعی را سبب می‌شود. در طراحی و معماری صرفاً از نور برای روشنایی استفاده نمی‌شود و به عنوان یکی از اجزاء اصلی طراحی مورد توجه طراحان و معماران قرار می‌گیرد. بررسی نتایج همچنین با استفاده از تی تک نمونه‌ای نشان داد که میانگین نظرارت در نمونه پژوهش در حد بالا قرار دارد. ترس از جرم از دیگر شاخص‌های محیط مسکونی که از عوامل مؤثر در سطح مجموعه مسکونی و کاهش جرم است ترس از جرم و قربانی بودن ارتباط بسیار زیادی با زیبایی محیط بافت مسکونی دارد. تخریب بافت مسکونی و زیبا نبودن محیط می‌تواند باعث شکل‌گیری ذهنیت محیطی ناامن در ساکنین بافت مسکونی می‌شود. در مقابل زیبایی و منظم بودن عوامل مؤثر محیطی باعث ایجاد ذهنیت محیط امن و بدون جرم خواهد شد. قلمروپایی نیز یکی دیگر از عوامل عوامل مؤثر امنیت محیطی که با وجود آن تخریب در سطح مجموعه کاهش چشمگیری پیدا خواهد کرد در مجتمع‌های مسکونی است؛ قلمرو به عنوان قسمتی از مجتمع‌های مسکونی محسوب می‌شود که فرد یا گروهی از افراد به دلایل منافع شخصی از آن استفاده می‌کنند و به دلیل احساس تعلق و مالکیتی که نسبت به آن مکان دارند، دفاع نمایند. هرگونه شخصی کردن و نشانه گذاشتن در محیط و یا محافظت کردن از یک منطقه در مقابل مزاحمت، یک نوع رفتار قلمروپایی محسوب می‌شود. اگر قلمروهای عمومی در مجتمع‌های مسکونی به صورت مشخص و مناسبی تفکیک نشوند، آشفتی رخ خواهد داد که منجر به کاهش امنیت فیزیکی در نمونه پژوهش در حد متوسط قرار دارد. اصلی‌ترین بخش که مؤثر بر افزایش شاخص زیبایی‌شناختی در محیط مسکونی می‌باشد، مدیریت و نگهداری است. که یکی دیگر از عوامل عوامل مؤثر امنیت محیطی در بافت مجتمع‌های مسکونی است؛ مدیریت نگهداری عبارتست از برنامه‌ریزی و اجرای اثر بخش فعالیت‌های مربوط به نگهداری و تعمیرات وسایل و تجهیزات. که تخریب و شده و آسیب دیده‌اند. این موضوع در مورد مجموعه مسکونی پروئیت ایگو این موضوع طیف وسیعی از وظایف و مسئولیت‌ها را از طراحی فعالیت‌های نگهداری و تعمیرات تا فراهم‌آوری و مدیریت منابع مورد نیاز در بر می‌گیرد. بررسی نتایج همچنین با استفاده از تی تک نمونه‌ای نشان داد که میانگین امنیت فیزیکی در نمونه پژوهش در حد متوسط قرار دارد.

فهرست منابع و مأخذ:

کتاب‌ها:

- آلتمن، ایروین. (۱۳۸۲). محیط و رفتار اجتماعی. ترجمه علی نمازیان، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- بیبر، آن. آر؛ کاترین، هیگینز. (۱۳۸۱). برنامه‌ریزی محیطی برای توسعه زمین. ترجمه سید حسین بحرینی و کیوان کریمی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- پوردیهیمی، شهرام. (۱۳۹۱). شهر، مسکن و مجموعه‌ها، آرمانشهر. ترجمه علی نمازیان، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- طباطبایی، سید محمدحسین. (۱۳۷۴). ترجمه تفسیر المیزان (چاپ پنجم). مترجم سید محمدباقر موسوی همدانی، قم؛ دفتر انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- طبیبیان، منوچهر. (۱۳۸۵). دستورالعمل‌ها ارزیابی منظر و آثار بصری. تهران: دانشگاه تهران.

گروتر، بورک کورت. (۱۳۸۶). زیباشناسی در معماری (چاپ پنجم). ترجمه دکتر جهانشاه پاکزاد و مهندس عبدالرضا همایون.

محسنی تبریزی، علیرضا. (۱۳۸۳). وندالیسم، مبانی روان شناسی اجتماعی و جامعه شناسی و روان شناسی وندالیستی در مباحث آسیب شناسی و کثرفتاری اجتماعی. تهران: انتشارات آگه.

نجفی ایراند آبادی، علی حسین؛ هاشم بیگی، حمید. (۱۳۷۷). دانش جرم شناسی. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.

مقالات:

انصاری، مجتبی؛ جمشیدی، سمانه و الماسی، فرنینا. (۱۳۸۹). "بررسی حس قلمرو و رفتار قلمروپایی در پارک‌های شهری (مطالعه موردی: پارک ساعی)". معماری و شهرسازی آرمان شهر. شماره ۴، ص ۱.

پورجعفر، محمد رضا و همکاران. (۱۳۸۷). "ارتقای امنیت محیطی و کاهش جرایم شهری با تأکید بر رویکرد CPTED". نشریه بین المللی علوم مهندسی، ویژه نامه مهندسی معماری و شهرسازی، شماره ۶، صص ۸۲۰-۷۳. زنونی، عباس فرخ و همکاران. (۱۳۷۴). "بررسی خصوصیت‌ها و شاخص‌های مسکن اجتماعی. مجموعه مقالات سمینار سیاست‌های توسعه مسکن در ایران". دومین سمینار، جلد ۲، وزارت مسکن و شهرسازی سازمان ملی زمین و مسکن، تهران.

ساروخانی، باقر؛ نویدنیا، منیژه. (۱۳۸۵). "امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت؛ در تهران". فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۲۲، صص ۸۷-۱۰۶.

سفیری، خدیجه. (۱۳۸۷). "نقش نهادهای غیردولتی محله‌ای در تأمین امنیت اجتماعی" با تکیه بر شهر تهران". مجله مطالعات اجتماعی ایران، شماره ۲، صص ۱۱۰-۱۰۳.

عزیزی، محمد مهدی؛ شعبان جولا، الله. (۱۳۹۳). "ارزیابی کالبد محله‌های قدیمی شهری در پاسخ دهی به احساس امنیت (نمونه موردی: محله ملک آباد قزوین)", پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۴، صص ۸۰۸-۷۹۱.

عینی فر، علیرضا؛ قاضی زاده سید ندا. (۱۳۸۹). "گونه‌شناسی مجتمع‌های مسکونی تهران با معیار فضای باز". معماری و شهرسازی آرمان شهر، شماره ۳، صص ۴۶-۳۵.

گلزاری، محمود. (۱۳۸۵). "تبیین روانشناختی امنیت (امنیت از دیدگاه روانشناختی)". مجموعه مقالات همایش بررسی نقش روان شناسی، مشاوره و مددکاری اجتماعی در تأمین و توسعه امنیت روانی اجتماعی، شماره ۱، صص ۸۵-۱۱۰.

محمدی، جواد؛ بگیان، محمد جواد و موسوی، سید شهراب. (۱۳۹۱). "بررسی رابطه احساس امنیت اجتماعی با کیفیت زندگی زنان شهر کرمانشاه". فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۳، صص ۱۴۳-۱۵۶.

معصومی، افسانه؛ قلمبر دزفولی، مریم. (۱۳۹۸). "سنجدش عوامل مؤثر بر کیفیت زیبایی‌شناختی در مسکن شهری (مطالعه موردی: محله جمال آباد)". هویت شهر، شماره ۲۵، صص ۹۴-۸۱.

References:

Abdullah, A., Razak, N. A., Salleh, M. N. M., & Sakip, S. R. M. (2012). "Validating crime prevention through environmental design using structural equation model". Procedia-Social and Behavioral Sciences, 36, 591-601.

Armitage, R. (1999). "An evaluation of secured by design housing schemes throughout the West Yorkshire area". University of Huddersfield.

Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M. & Sommers, S. R., (2015). Social psychology. 9 ed, Boston: Pearson.

Austin, D. M., Furr, L.A. & Spine, M. (2002). "The Effects of Neighborhood Conditions on Perceptions of Safety". *Journal of Criminal Justice*, 30, 417– 427.

Baba, Y., & Austin, D. M. (1989). "Neighborhood Environmental Satisfaction, Victimization and Social Participation as Determinants of Perceived Neighborhood Safety". *Environment and Behavior*, 21, 763–780.

Bennett 'T. (1981). Situational Crime Prevention from The Offender Perspective .In Heal & Laycocke.

Cozens, P. (2005). Crime prevention through environmental design.

Cozens, p. (2015). "Perceptions of Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) at Australian Railway Stations". *Journal of Public Transportation*, 18(4), 73-92.

Crowe, T. (2000). Crime Prevention Through Environmental Design: Applications of Architectural Design and Space Management Concepts. 2nd ed., Butterworth Heinemann, Oxford.

Flacks, R. (1971). "Social and Cultural Meaning of Student Revolt: Some informal comparative observations". *Social Problems*, (17), 340-357.

Gilchrist, E., Bannister, J., Ditton, J., & Farrall, S. (1998). "Women and the Fear of Crime: Challenging the Accepted Stereotype". *British Journal of Sociology*, 28, 283–298.

Grogan, Paul S., and Tony, P. (1999). Comeback Cities: A Blueprint for Urban Neighborhood Revival. Boulder: Westview Press.

Homesalarm. (2018). Home Security Facts and Statistics. Retrieved, from<https://www.homesalarm.com/home-security-facts/>.

Janson, P., & Ryder, L. K. (1983). "Crime and the Elderly: The Relationship between Risk and Fear". *Gerontologist*, 23, 207– 211.

Litfin, K T. (1999). Constructing environmental security and ecological interdependence. *Global Governance*, 359-377.

Maslow, A. H. (1954). Motivation and Personality. Harper & Row, New York.

Mische, PM. (1989). Ecological security and the need to reconceptualize sovereignty. *Alternatives XIV*, 14(4): 389-427.

Montgomery, C. (2013). Happy City: Transforming Our Lives through Urban Design. London: Penguin Books Ltd.

Myers, N. (1993). Ultimate Security: The Environmental Basis of Political Stability. W. W. Norton, 13New York.

Nguyen, T. (2018). Low-cost Residential Security System. bachelor's thesis.

- Noor Eizamly, N. U. E., & Anuar, F. I. (2020). "The safe city programme strategies and sustainability in urban tourism environment". *Journal of Tourism, Hospitality & Culinary Arts (JTHCA)*, 12(1), 1-8.
- Olajide, S. E., M. Lizam, and K. B. Akinbola. (2018). "Residential Neighborhood Crime Prevention in Nigeria: Need for a Paradigm Shift". *Advanced Science Letters*, 24(5), 3781-3784.
- Owusu, G., Wrigley-Asante, C., Oteng-Ababio, M., & Owusu, A. Y. (2015). "Crime prevention through environmental design (CPTED) and built-environmental manifestations in Accra and Kumasi, Ghana". *Crime Prevention and Community Safety*, 17(4), 249-269.
- Partnership, H. M. (2004). *Safer places: the planning system and crime prevention*. Thomas Telford.
- Perkins, D. G., & Taylor, R. B. (1996). "Ecological Assessments of Community Disorder: Their Relationship to Fear of Crime and Theoretical Implications". *American Journal of Community Psychology*, 24, 63– 107.
- Rahmania, M., & Zarandib, M. M. (2015). "Determine the environmental factors influencing Increase security in residential design". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 201, 234-242.
- Ross, C. E., & Mirowsky, J. (1999). "Disorder and Decay: The Concept and Measurement of Perceived Neighborhood Disorder". *Urban Affairs Review*, 34, 412–432.
- Scott, CA. Thapa B (2015). *Environmental security*. Oxford: University Press.
- Skogan, W. G. (1990). *Disorder and Decline*. New York: Free Press.
- Shakouei, H. (1990). *The Social Geography of Cities, the Social Ecology of the City*. Jahad Daneshgahi Press.
- Ştefan, S. C., Popa, Ş. C., & Albu, C. F. (2020). "Implications of Maslow's Hierarchy of Needs Theory on Healthcare Employees' Performance". *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 16(59), 124-143.
- Sundeen, R., & Matthieu, J. (1976). "Crime and its Consequences among the Elderly in Three Urban Communities". *Gerontologist*, 16, 211 –219.
- Toseland, R. W. (1982). *Fear of Crime: Who is most Vulnerable?* *Journal of Criminal Justice*, 10, 199–209.
- Tripathi, V. (2017). "Achieving urban sustainability through safe city". *Journal of Human Ecology*, 59(1), 1-9.
- Ullman, RH. (1983). "Redefining security". *International Security*, 8(1), 129-135.